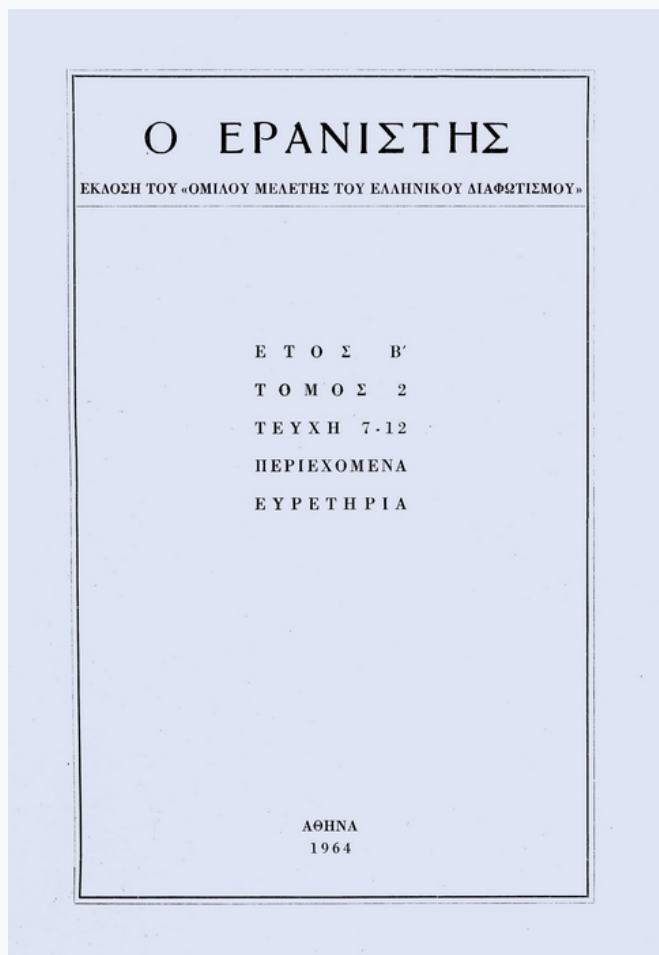

The Gleaner

Vol 2 (1964)

Η συνεργασία του Κωνστ. Νικολόπουλου στο γαλλικό Τύπο από το 1821 ως το 1824

Ιωάν. Κ. Δημάκης

doi: [10.12681/er.9635](https://doi.org/10.12681/er.9635)

Copyright © 2016, Ιωάν. Κ. Δημάκης

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

To cite this article:

Δημάκης Ι. Κ. (2016). Η συνεργασία του Κωνστ. Νικολόπουλου στο γαλλικό Τύπο από το 1821 ως το 1824. *The Gleaner*, 2, 193–206. <https://doi.org/10.12681/er.9635>

Η ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΤΟΥ ΚΩΝΣΤ. ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΥ ΣΤΟ ΓΑΛΛΙΚΟ ΤΥΠΟ ΑΠΟ ΤΟ 1821 ΩΣ ΤΟ 1824

Όταν κηρύχθηκε η ελληνική επανάσταση, ο Κωνσταντίνος Νικολόπουλος¹ βρισκόταν στο Παρίσι. Έγκατεστημένος εκεί από το 1806, υπάλληλος της βιβλιοθήκης του Institut Royal de France, είχε αποκτήσει κιόλας κάποιο όνομα στους κύκλους των λογίων.

Μέσα στην ποικίλη δραστηριότητα που αναπτύσσει κατά τους χρόνους τούτους στη γαλλική πρωτεύουσα, ένα μέρος κατέχει η συνεργασία του στον γαλλικό τύπο και ιδιαιτέρως στα γαλλικά περιοδικά. Από το 1821 έως το 1824 τον βρίσκουμε να συνεργάζεται σε δυο παρισινές επιθεωρήσεις, την «Revue Encyclopédique» και τις «Tablettes Universelles». Πρόκειται για μηνιαίες εκδόσεις πολυσέλιδες (150-200 σελίδες το τεύχος), εξαιρετικής σπουδαιότητας για την παρακολούθηση των πνευματικών πραγμάτων της εποχής. Και οι δυο έχουν χαρακτήρα εγκυκλοπαιδικό, αποβλέπουν δηλαδή στην παρουσίαση και στην ανάλυση της σύγχρονης παραγωγής στις επιστήμες, στις τέχνες και στα γράμματα. Η κριτική του βιβλίου κατέχει ξεχωριστή θέση, κυρίως στη «Revue Encyclopédique», όπου αφιερώνονται δεκάδες σελίδες στην ανάλυση έργων από όλον τον κόσμο με την υπογραφή των πιδέγκύρων εκπροσώπων κάθε κλάδου και παρατίθενται μακροί βιβλιογραφικοί πίνακες. Οι «Tablettes Universelles» πάλι, διαθέτουν περισσότερο χώρο σε πρωτότυπη ύλη, όπως άρθρα σχετικά με θέματα πνευματικά και πολιτικά. Και τὰ δύο περιοδικὰ ἐμφανίζονται ὡς ἐξω-

1. Από τὰ λίγα πού ἔχουν γραφή γιά τόν Νικολόπουλο, βλέπε Κ. Θ. Δημαρά, *Ὁ Κοραῖς καί ἡ ἐποχή του*, Ἀθήνα 1953, καί Στ. Καρατζᾶ, *Κοραῖς καί Νικολόπουλος*, Ἀθήνα 1949. Ἐπίσης τρία ἄρθρα τοῦ Ἀγ. Τσέλαλη στήν «Καθημερινή» τῆς 19 Ὀκτωβρίου 1936 (σ. 1) καί τῆς 4 καί 26 Ἀπριλίου (σ. 4), ὅπου γίνεται λόγος καί γιά μερικά ἀπό τὰ δημοσιεύματα

πού ἐξετάζουμε πιδέ κάτω. Μερικές ἀκόμη βιβλιογραφικές ἐνδείξεις βρίσκει κανεῖς στή σ. 12, ὑποσημ. 2 τῆς μελέτης τοῦ Καρατζᾶ, πού ἀναφέραμε. Σ' αὐτά ἄς προστεθῇ ἕνα σημεῖωμα τῆς παρισινῆς ἐφημερίδας «La Presse» στό φύλλο τῆς 13 Δεκεμβρίου 1841, σ. 2 β, πού γράφτηκε μέ ἀφορμή τὸ θάνατο τοῦ Νικολόπουλου καί τήν ἐκποίηση τῶν ὑπολοίπων τῆς βιβλιοθήκης του.

πολιτικά, κατά τὸ σύστημα πολλῶν περιοδικῶν τῆς ἐποχῆς, ποὺ ζητοῦν ἔτσι νὰ ἀποφύγουν ὀρισμένες δεσμεύσεις, ὅπως ἡ καταβολὴ χρηματικῆς ἐγγυήσεως καὶ ἡ λογοκρισία, πράγματι ὅμως εἶναι φιλελευθέρων τάσεων. Τοῦτο διαφαίνεται ἐμμέσως στὴ «Revue Encyclopédique» ἀπὸ τὴ θέση ποὺ παίρνουν πολλοὶ συνεργάτες τῆς· στίς κριτικὲς καὶ στίς ἀναλύσεις των καὶ σαφέστερα στίς «Tablettes Universelles» ἀπὸ τὸ ὅλο πνεῦμα τῶν ἄρθρων τῆς. Τὸ τελευταῖο ἄλλωστε περιοδικὸ θρίσκεται κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιρροή τοῦ Guizot καὶ ἀποτελεῖ ὡς πρὸς τίς ἰδέες τὸν πρόδρομο τοῦ μεταγενέστερου φιλελευθέρου ὀργάνου «Globe».¹ Εἰδικώτερα ἀπέναντι στὸν ἐλληνικὸν ἀγῶνα τόσο ἡ «Revue Encyclopédique» ὅσο καὶ οἱ «Tablettes Universelles» τηροῦν στάση εὐνοϊκῇ, ὅπως γίνεται φανερὸ εἴτε ἀπὸ συγκεκριμένους κρίσεις των εἴτε ἀπὸ τὸ χῶρο ποὺ κατέχουν καὶ ἀπὸ τὸ φῶς μὲ τὸ ὁποῖο φωτίζονται στίς στήλες των τὰ πράγματα τῆς Ἑλλάδας².

Στὴν «Revue Encyclopédique» ὁ Νικολόπουλος εἶναι τακτικὸς συνεργάτης. Τὰ ἄρθρα του περιέχονται συνήθως στὸ τμήμα τοῦ περιοδικοῦ, ποὺ ἐπιγράφεται «Nouvelles scientifiques et littéraires» καὶ εἰδικὰ στίς στήλες ποὺ ἀναφέρονται στίς ἐλληνικὲς περιοχὲς ἢ σὲ ἄλλες χῶρες ποὺ σχετίζονται μὲ τὴν Ἑλλάδα. Ἡ συνεργασία του αὐτῇ

1. Γιὰ τὰ γαλλικὰ περιοδικὰ τῆς Restauration καὶ τίς πολιτικὲς τους τάσεις, βλέπε τὰ γενικὰ ἔργα ποὺ ἀναφέρονται στὸ γαλλικὸ τύπο καὶ στὴν ἐποχὴ τῆς Restauration. Ἀπὸ αὐτὰ σημειώνομε ἐνδεικτικῶς μερικὰ ἀπὸ τὰ πιὸ πρόσφατα, ὅπου μπορεῖ κανεὶς νὰ βρῇ καὶ ἀναλυτικὴ βιβλιογραφία :

— Raymond Manévy, *La presse française de Renaudot à Rochefort*. Paris 1958. (Εἰδικώτερα τὸ κεφάλαιο IV : La presse sous la Restauration ou de l'opposition à la Révolution).

— Charles Ledré, *Histoire de la Presse*. Paris 1958. (Εἰδικώτερα τὸ κεφ.λ. VIII : La seconde Restauration et la presse).

— Berthier de Sauvigny, *La Restauration*. Paris 1955.

2. Γιὰ τὴ θέση τοῦ γαλλικοῦ περιοδικοῦ τύπου ἀπέναντι στὴν ἐλλη-

νικὴ ἐπανάσταση ἐκτὸς ἀπὸ μερικὲς σποραδικὰς πληροφορίες (καὶ ὅχι πάντοτε ἀκριβεῖς) ποὺ βρίσκει κανεὶς στὰ ἄρθρα ποὺ πραγματεύονται γενικὰ γιὰ τὸ γαλλικὸ φιλελληνισμό, χρήσιμα στοιχεῖα παρέχει τὸ τρίτομο ἔργο τοῦ René Canat, *L' Hellenisme des romantiques*. Paris 1951-1955. Γιὰ τὸν «Globe» εἰδικώτερα ὑπάρχει τὸ σύντομο μελέτημα τῆς Ἑλένης Καρατζᾶ : Τὸ παρισινὸ περιοδικὸ «Globe» καὶ ἡ ἐλληνικὴ ἐπανάσταση, «Mélanges O. et M. Merlier», I, σ. 55-82. Τὸ θέμα τῶν ἀντιδράσεων τοῦ γαλλικοῦ τύπου ἀπέναντι στὰ πράγματα τῆς Ἑλλάδας κατὰ τὴν πρώτη περίοδο τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἀναλύεται διεξοδικὰ στὴ μακρὰ μελέτη, ποὺ πρόκειται νὰ δημοσιεύσωμε μὲ τὸν τίτλο *La guerre de l'indépendance grecque vue par la presse française (de 1821 à 1824)*.

είχε αρχίσει πριν από την ελληνική επανάσταση και εξακολούθησε να έχει τον ίδιο χαρακτήρα και μετά την κήρυξή της. Πρόκειται για άρθρα που δίνουν πληροφορίες για τα πνευματικά ιδρύματα, τους λογίους και τη δράση τους, τους εθνικούς ευεργέτες και γενικότερα για την πνευματική και κοινωνική κατάσταση της υπόδουλης Ελλάδας. Έν τούτοις αν και ο τύπος των άρθρων διατηρήθηκε και μετά την ελληνική εξέγερση, διακρίνει όμως τώρα κανείς σ' αυτά ένα νέο χρώμα. Άρκετά βέβαια εξακολουθούν να είναι απλές αναγραφές πληροφοριών χωρίς καμμία αναφορά στα σύγχρονα γεγονότα. Πολλά όμως παίρνουν αφορμή από τη νέα κατάσταση στην Ελλάδα, ενώ άλλα χωρίς να αναφέρονται άμεσα σ' αυτή, δίνουν πάντως την ευκαιρία στο συγγραφέα να εκφράσει τα θερμά του αισθήματα απέναντι στην επανάσταση.

Μια μόνο φορά συναντάμε άρθρο του Νικολόπουλου, στην εποχή που εξετάζουμε, σε άλλο τμήμα του περιοδικού και συγκεκριμένα σ' αυτό που επιγράφεται: *Mémoires, Notices, Lettres et Mélanges*. Το άρθρο επιγράφεται «*Notices sur Rhigas*» και αποτελεί σύντομο βιογραφικό σχέδιο.

Ο Νικολόπουλος υπογράφει τα άρθρα του άλλοτε ολογράφως, άλλοτε με τα αρχικά του. Είναι χαρακτηριστικό ότι, όσες φορές σημειώνει το όνομά του ολόκληρο, το γράφει σε δύο λέξεις ενωμένες συνήθως μεταξύ τους με παύλα· επίσης παραλείπει το τελικό s. Έτσι ή υπογραφή του παρουσιάζεται με τις εξής μορφές: C. NICOLO-POULO, NICOLO-POULO, NICOLO POULO, C.N., C.N.P.

Στις στήλες του περιοδικού για τα ελληνικά πράγματα, και μάλιστα για ανάλογα θέματα με αυτά που γράφει ο Νικολόπουλος υπάρχουν μερικά άρθρα, που δεν φέρουν την υπογραφή του. Από αυτά, άλλα έχουν ως υπογραφή τα αρχικά M.A.J., A.J.E. και F. s. και άλλα είναι άνωμα. Θα είχε κανείς την τάση να αποδώσει τα άνωμα άρθρα ή τουλάχιστο μερικά από αυτά στο Νικολόπουλο. Ωστόσο αυτό θα ήταν παρακινδυνευμένο, και γιατί στο περιοδικό γράφουν και άλλοι συνεργάτες για τα ίδια θέματα, και γιατί σε σύντομα πληροφοριακά άρθρα δεν μπορεί κανείς να διακρίνει με ασφάλεια προσωπικό υφος. Βέβαια, εφ' όσον ο Νικολόπουλος υπογράφει κατ' αρχήν τη συνεργασία του στη «*Revue Encyclopédique*», θα έπρεπε λογικώς να μην υπάρχουν άνωμα άρθρα του. Άλλα και αυτό δεν είναι καθόλου ασφαλές, αν μάλιστα λάβει κανείς υπ' όψη του, ότι και η υπογραφή του όπου σημειώνεται, δεν έχει ένα σταθερό τύπο.

Οι περισσότερες πληροφορίες, που δίνει ο Νικολόπουλος για τα

έλληνικά πράγματα, μᾶς εἶναι θέβαια γνωστὲς καὶ ἀπὸ ἄλλες ἐγκυρότερες πηγές. Ὡστόσο τὰ ἄρθρα του παρουσιάζουν διπλὸ ἐνδιαφέρον. Ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά μᾶς παρέχουν μερικὰ στοιχεῖα εἴτε ἄγνωστα εἴτε πάντως χρήσιμα γιὰ διασταυρώσεις καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη μᾶς διαφωτίζουν γιὰ τὴ θέση ποὺ παίρνει ἀπέναντι σὲ ὠρισμένα πρόσωπα τῆς ἐποχῆς του, καθὼς καὶ γιὰ ὠρισμένες προσωπικὲς του σχέσεις. Παρακάτω δίνουμε μιὰ σύντομη περίληψη ἔλων τῶν ἁρθρῶν τοῦ Νικολόπουλου στὴ «Revue Encyclopédique» ποὺ φέρνουν τὴν ὑπογραφή του, σημειώνοντας συγχρόνως καὶ τίς ἀκριβεῖς παραπομπές των.

GRÈCE. CALAMATA. *Imprimerie. Nouveau Journal*: Ἐξαίρεται ὁ πατριωτισμὸς τῶν κατοίκων τῆς Πελοποννήσου καὶ οἱ θυσίες τους γιὰ τὴν πατρίδα. Ἀναφέρεται ὅτι ἡ Πελοποννησιακὴ Γερουσία ἀποτελέστηκε ἀπὸ τοὺς πιὸ διακεκριμένους ἄνδρες. Σπουδαῖος εἶναι ὁ ρόλος τοῦ ἀρχιεπισκόπου Γερμανοῦ, ποὺ ἠλεκτρίζει μὲ τοὺς λόγους του τὸ στρατὸ καὶ ἀσκεῖ τὴ μεγαλύτερη ἐπιρροή στὰ πνεύματα, ὥστε οἱ Ἕλληνες νὰ τὸν θεωροῦν ὡς ἕνα ἀπεσταλμένο τοῦ θεοῦ καὶ ἕναν ἀληθινὸ ἥρωα τῆς Ἐκκλησίας. Στὴν Καλαμάτα ἰδρύθηκε προσφάτως τυπογραφεῖο, ὅπου μεταξὺ ἄλλων τυπώνεται ἡ ἐξαιρετικὴ ἐφημερίδα «Ἑλληνικὴ Σάλπιγξ», ποὺ διευθύνει ὁ ἐνάρετος καὶ φωτισμένος Θεόκλητος. Δὲν ὑπάρχει ἀμφισβολία, ὅτι ἡ Ἑλλάδα θὰ ξαναβρῇ τὴν ἐλευθερίαν της. (Tome XII, Cahier 35e, Novembre 1821, p. 449-450).

GRÈCE. ILE DE LEUCADE. *Poésie Dramatique*. Ὁ Ζαμπέλιος, Ἕλληνας σοφὸς ἀπὸ τὴ Λευκάδα, ἐδημοσίευσε πρόσφατα μιὰ τραγωδία του μὲ τίτλο «Τιμολέων» ἐξαιρετικῆς ἀξίας, ποὺ ἀποκαλύπτει τὴν ἰδιοφυΐαν τοῦ ἀνδρός. Ὁ ἴδιος συγγραφέας ἔχει ἀκόμη ἀνέκδοτες δύο ἄλλες τραγωδίες, τὸν «Σκεντέρμπεη» καὶ τὸν «Κωνσταντῖνο Παλαιολόγο». Τὸ λαμπρὸ δραματικὸ ταλέντο του δείχνει ὅτι θὰ γίνῃ ἴσως μιὰ ἡμέρα ἡ δόξα τῆς ἀναγεννημένης Ἑλλάδας. (Tome XIII, Mars 1822, p. 715).

RUSSIE. ODESSA. *Théâtre grec*. Γίνεται λόγος γιὰ τὴν παράσταση τοῦ «Φιλοκτήτη» τοῦ Σοφοκλῆ στὴν Ὁδησσὸ σὲ μετάφραση στὴ νέα ἑλληνικὴ τοῦ Πίγκολου, «jeune Grec d'un mérite distingué» καὶ γιὰ τίς θερμὲς ἐκδηλώσεις, ποὺ ἐπακολούθησαν στὸ Θέατρο ὑπὲρ τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος. (Tome XIV, Avril 1822, p. 191).

GRÈCE. CORFOU. *Collections des actes du sénat péloponnésien*. Ἀναγγέλλεται ἡ μετάφραση στὴ γαλλικὴ ἀπὸ τὸ Μουστοξύδη ἔλων τῶν προκηρύξεων καὶ τῶν πράξεων τῆς πελοποννησιακῆς Γερουσίας. (Tome XIV, Avril 1822, p. 201).

CYDONIE. *Destruction des établissements d' instruction.* 'Εξηγείται ὅτι μὲ τὴ δάρδαρη τουρκικὴ καταστροφὴ τῶν Κυδωνιῶν δὲν ἀπέμεινε ἀπολύτως τίποτε ἀπὸ τὴ σπουδαιότατη Σχολὴ τῆς. (Tome XIV, Avril 1822, p. 201).

GRÈCE ATHÈNES. *Établissement d' instruction et d' utilité publique.* 'Η Ἀθήνα πρόκειται νὰ γίνῃ ἡ πρωτεύουσα ὅλης τῆς Ἑλλάδας. Σὲ λίγο θὰ ξαναφανοῦν πάλι ἐκεῖ, ὅπως τὴν παλαιὰ ἐποχὴ, Σχολεῖα, Ἀκαδημίες, Μουσεῖα καὶ Βιβλιοθήκες. Οἱ Ἕλληνες εἶναι ἀποφασισμένοι νὰ ἀπελευθερώσουν ἔστω καὶ μόνοι τοὺς τὴν πατρίδα τοὺς ἢ νὰ πεθάνουν γι' αὐτή. (Tome XV, Juillet 1822, p. 201).

GRÈCE. *État de la nation.* Γίνεται λόγος γιὰ τὸ ὑπόμνημα τοῦ Κοραΐ «Mémoire sur l' état actuel de la civilisation dans la Grèce», ποὺ δημοσιεύθηκε τὸ 1803, καὶ παρατίθεται ἕνα ἀπόσπασμα σχετικὸ μὲ τὴ ναυτικὴ ἀνάπτυξη τῆς Ἑλλάδας καὶ τὸν ἀντίκτυπὸ τῆς στὴν πνευματικὴ ἐξέλιξη τῆς χώρας. Ἀναφέρονται ἐπίσης οἱ τελευταῖες γεμᾶτες ἔξαρση φράσεις τοῦ ὑπομνήματος καὶ ἐπιλέγεται: «O vénérable père de la nation grecque, vos vœux et ceux de vos compatriotes seront accomplis!» (Tome XV, Août 1822 p. 412).

GRÈCE. *Chant patriotique.* Κατὰ τὴν ἐκστρατεία τοῦ Χουρσὶτ στὴν Πελοπόννησο τὸ 1822 οἱ Ἕλληνες ἐπέδειξαν ἀπαράμιλλον ἡρωισμό, ἀντάξιο τῶν προγόνων τοὺς. Σ' αὐτὸ πολὺ συνετέλεσε καὶ ἕνας ὥρατος πατριωτικὸς ὕμνος, ποὺ συνέθεσε κάποιος Ἕλληνας καθηγητὴς καὶ ἐμελοποίησε ἕνας Γερμανὸς μουσικός. Ὁ ὕμνος αὐτὸς τραγουδιόταν ἀπὸ χιλιάδες νέους πολεμιστὲς, ἀκόμη καὶ ἀπὸ γέροντες. (Tome XVI, Octobre 1822, p. 201).

GRÈCE. PELOPONNÈSE. *Fondation d' une Académie Nationale.* Στὴν Πελοπόννησο ἀσχολοῦνται μὲ τὴν ὀργάνωση μιᾶς ἐθνικῆς Ἀκαδημίας γιὰ τὴ μόρφωση τῶν νέων ποὺ δὲν εἶναι ἀκόμη σὲ ἡλικία νὰ πάρουν τὰ ὅπλα. Ὁ πρίγκηψ Μαυροκορδαῶτος διακρίνεται ὅλο καὶ περισσότερο γιὰ τὸ φλογερὸ πατριωτισμὸ του, τὴ σταθερότητά του καὶ ὅλες τὶς ὑψηλὲς ἀρετές, ποὺ κάνουν τὸν ἀληθινὸ πολιτικὸ. Ὁ ἐνθουσιασμὸς τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους μεγαλώνει ἡμέρα μὲ τὴν ἡμέρα, πρὸ πάντων μετὰ τὴν κατάληψη τοῦ Ναυπλίου. Ἡ ἐλπίδα νὰ ἀποκτήσουν οἱ Ἕλληνες σὲ λίγο μιὰ τιμητικὴ θέση ἀνάμεσα στὰ ἀνεξάρτητα καὶ πολιτισμένα ἔθνη γίνεται πιά σχεδὸν βεβαιότητα. (Tome XVII, Février 1823, p. 418).

GRÈCE ILES IONIENNES. *L' Académie grecque.* Ἡ «Ἑλληνικὴ Ἀκαδημία» θὰ ἰδρυθῇ ὀριστικὰ στὴν Κέρκυρα, σύμφωνα μὲ ἀπόφαση

τοῦ «philanthrope et honorable» Canning, ποὺ ἔδωσε συγχρόνως αὐστηρὲς διαταγὰς στὸν Maitland γιὰ τὴ δίκαιη μεταχείριση τῶν Ἑλλήνων. Γενικὸς διευθυντὴς τῆς Ἀκαδημίας θὰ εἶναι ὁ λόρδος Guilford, ἄνθρωπος ἀντάξιός τῆς Ἑλλάδας, ποὺ ἀσφαλῶς μὲ τὸ ζήλο του καὶ τὴν ἀκούραστη δραστηριότητά του θὰ δώσῃ στὸ ἴδρυμα τὴ θέση ποὺ τοῦ ταιριάζει. (Tome XVIII, Juin 1823, p. 693-4).

GRÈCE. CORFOU. Ἀναγγέλλεται ἡ ὀριστικὴ ἐγκατάσταση στὴν Κέρκυρα τοῦ «Πανεπιστημίου τῶν Ἰονίων Νήσων» κάτω ἀπὸ τὴ διεύθυνση τοῦ λόρδου Guilford, «protecteur des lettres et ami de la nation grecque». Ἀναφέρονται οἱ καθηγητὲς τῆς Σχολῆς Βάμβδας, Ἀσώπιος, Πίκκολος, ὁ καθένας μὲ ἐπαινετικούς χαρακτηρισμούς. Σημειώνεται ὅτι ὁ Guilford ἀνέθεσε σὲ φίλο του στὸ Πάρισι, τὸν M. N. (=Monsieur N. Πρόκειται πιθανώτατα γιὰ τὸν ἴδιο τὸν Νικολόπουλο) νὰ τοῦ ἀγοράσῃ ἔλα τὰ καλὰ βιβλία φιλοσοφίας, γιὰ νὰ τὰ προσφέρῃ στὸν Πίκκολο - πράξη ποὺ ἔρχεται νὰ προστεθῇ στὶς τόσες ἄλλες εὐεργεσίες του, γιὰ τίς ὁποῖες θὰ εἶναι αἰώνια ἡ εὐγνωμοσύνη τῶν Ἑλλήνων. (Tome XX, Octobre 1823, p. 228).

CORFOU. Ἄλλη εὐεργεσία τοῦ λόρδου Guilford: Ἀπέκτησε γιὰ τὸ Πανεπιστήμιο τῆς Κερκύρας μιὰ ωραία σειρὰ 20.000 ἐκμαγείων ἐλληνικῶν νομισμάτων μὲ τὴν περιγραφή τους ἀπὸ τὸν Mionnet.

Instruction publique. Αὐξάνεται ὁ ἀριθμὸς τῶν καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Κερκύρας. Μεταξὺ αὐτῶν μνημονεύονται μὲ ἐπαινετικούς χαρακτηρισμούς ὁ Ἀθανάσιος Πολίτης καὶ ὁ Ἀνδρέας Ἰδρωμένος. Ἡ ἀλληλοδιδασκτικὴ μέθοδος κάνει πάντοτε νέες προόδους στὰ νησιά. Οἱ κάτοικοι τῆς Κεφαλληνίας ἱδρυσαν πρὸ ὀλίγου ἓνα μεγάλο Λύκειο, ποὺ ἔχει κιόλας προσδεύσει. (Tome XX, Novembre 1823, p. 436).

GRÈCE. ATHÈNES. Ἀνοίχθηκε ἔρανος γιὰ τὴν ἀνέγερση μνημείου τοῦ Μάρκου Μπότσαρη. Πρὸς τιμὴ τοῦ ἥρωα ἐκυκλοφόρησαν πολλὰ ποιήματα· ἀπὸ αὐτὰ τὸ ἀξιολογώτερο εἶναι ἐνὸς νεαροῦ θεσσαλοῦ ποιητῆ (ποὺ δὲν κατανομάζεται) καὶ ἀπὸ τὸ ὁποῖο παρατίθεται ἓνα ἀπόσπασμα σὲ πεζὴ γαλλικὴ μετάφραση.

CRÈTE. *Nécrologie.* Νεκρολογεῖται μὲ λίγα λόγια ὁ Κανέλλος «jeune savant», ποὺ σπούδασε στὴ Γερμανία καὶ ποὺ πέθανε πρόωρα ἀπὸ χολέρα. (Tome XX, Novembre 1823, p. 436-7).

NOTICES SUR RHIGAS. Ἐξιστοροῦνται ἡ ζωὴ, ἡ δράση - πολιτικὴ καὶ συγγραφικὴ - καὶ ὁ θάνατος τοῦ Ρήγα. Στὸ τέλος γίνεται λόγος γιὰ τὴν Πατρικὴ διδασκαλία τοῦ πατριάρχου Ἀνθίμου, καθὼς ἐπίσης

και για την 'Αδελφική διδασκαλία, που δημοσιεύτηκε σαν απάντηση σ' αυτή «par un ami de Rhigas» (Κοραή) και από την όποια παρατίθενται μερικά χαρακτηριστικά αποσπάσματα. (Tome XXI, Février 1824, p. 75-8).

Τò άρθρο αυτό του Νικολόπουλου έκυκλοφόρησε και ως ανάτυπο τò 1824, με τòn τίτλο «Notice sur la vie et les écrits de Rhigas». Τò ίδιο άρθρο έδημοσιεύθηκε επίσης με μικρές τροποποιήσεις (περικοπές ή έπεκτάσεις) στη «Biographie Universelle ancienne et moderne» του Michaud¹ και στη «Biographie Nouvelle des contemporains»².

Στις «Tablettes Universelles» ó Νικολόπουλος δημοσιεύει ένυπόγραφο άρθρο με τὰ αρχικά του C. N. μόνο μια φορά, στο τεύχος τής 14 Φεβρουαρίου 1824 (livraison 63e, p. 85-92), με τòn τίτλο «De la Grèce et de son avenir». Τò άρθρο αυτό από άποψη περιεχομένου διαιρείται σε δύο μέρη. Στο πρώτο εξετάζεται ή έθνολογική κατάσταση τής óθωμανικής αυτοκρατορίας από την πλευρά τών χριστιανικών λαών, ένω στο δεύτερο αναλύεται ή πολιτική τής 'Αγγλίας και τής Ρωσίας απέναντι στην έλληνική επανάσταση.

Ό συγγραφέας αρχίζοντας τò άρθρο του θεωρεί έκπληκτικό τò ότι ή έλληνική επανάσταση δέν έχει εξαπλωθ ή μοιόμορφα, αλλά έπαρχίες επαναστατημένες βρίσκονται πλάι σ' άλλες που δέν έχουν καθόλου κινήθ ή. Αυτό συμβαίνει γιατί οί Ευρωπαίοι ύπήκοοι τής Πύλης δέν αποτελούν ένα έναίτο έθνος, αλλά αποτελούνται από λαούς με διαφορετική καταγωγή και διαφέρουν ακόμα και σήμερα στα ήθη, στη γλώσσα και στους πολιτικούς όρους. Αυτοί οί λαοί είναι οί πιο κάτω ξι :

Οί 'Αρμένιοι. Κατοικούν πάντοτε στις πόλεις. Αποτελούν μάλλον κοινότητα διεσπαρμένη σε όλη την έπιφάνεια τής Αυτοκρατορίας.

Οί 'Αλβανοί. Ανήκουν σε διάφρα θρησκέματα, είναι έτοιμοι να πουληθουν σ' αυτόν που προσφέρει τὰ περισσότερα και δέν μπορούν να θεωρηθουν σαν ένα έναίτο έθνος.

Οί Μολδαβοί και οί Βλάχοι. Απόγονοι πιθανώς τών Ρωμαίων που έγκαταστάθηκαν στη Δακία την εποχή του Τραϊανού και τών διάδχων του δέν είναι ραγιάδες, αλλά άπλως φόρου ύποτελεΐς (tributaires). Πρίν να στείλ ή Πύλη τους Έλληνες δσποδάρους, έκυβερνιόνταν από τους βοϊάρους και τους ευγενείς.

Οί Βούλγαροι. Είναι ταταρικής φυλής. Ζουν ως ραγιάδες, κάνουν

1. Βλ., Nouvelle édition, tome XXXV, σ. 527-528.

2. "E. &, tome XVI, σ. 412-416

ζωή καθαρῶς ἀγροτική καὶ ποιμενική. Στὶς πόλεις τῆς χώρας των κατοικοῦν κυρίως Ἕλληνες.

Οἱ Σέρβοι. Εἶναι σλαβικῆς καταγωγῆς. Γενικῶς εἶναι φόρου ὑποτελεῖς καὶ ὄχι ραγιάδες.

Οἱ Ἕλληνες ἢ αὐτόχθονες. Εἶναι ραγιάδες ἀποκλεισμένοι ἀπὸ κάθε συμμετοχῇ στὴν πολιτικὴ ζωὴ καὶ στερημένοι ἀπὸ τὸ δικαίωμα νὰ κατέχουν ὅπλα. Ἀκόμη ὑποχρεώνονται σὲ ἓνα πλῆθος ταπεινωτικῶν διακρίσεων, ποὺ φτάνουν ἕως τῇ μορφῇ καὶ τὸ χρῶμα τῶν ἐνδυμάτων τους καὶ ἐμποδίζονται νὰ ἔχουν σχέσεις με Μουσουλμάνους.

Οἱ Ἕλληνες εἶναι ἐγκατεστημένοι κυρίως στὴν Πελοπόννησο καὶ τὰ νησιά. Εἶναι ἐργατικοί, με ἀπλᾶ ἤθη, πρᾶοι καὶ φιλόξενοι. Μιλοῦν με μικρὲς διαφορὰς τῇ γλῶσσα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων.

Μερικοὶ συγγραφεῖς ἀποδίδουν στοὺς Ἕλληνες δειλὴ καὶ ἄλλα ἐλαττώματα. Ἰσχυρίζονται μάλιστα πὼς γιὰ τοῦτο δὲν ἀξίζει νὰ τοὺς λυπᾶται κανεὶς καὶ νὰ ζητῇ τὴν ἐλευθερίαν τους. Ἐν τούτοις οἱ χαρρακτηρισμοὶ αὐτοὶ δὲν εὐσταθοῦν. Τὰ ἐλαττώματα ποὺ μπορεῖ νὰ συναντήσῃ κανεὶς σὲ ἓνα μέρος τῶν Ἑλλήνων ἐφείλονται στὴν τουρκικὴ καταπίεση. Εἶναι λοιπὸν ἀδικο καὶ θάρβαρο νὰ προβάλλῃ κανεὶς τὰ ἀποτελέσματα τῆς δεσποτείας, γιὰ νὰ ζητῇ τὴ συνέχισή της, καὶ νὰ καταδικάζῃ ἓνα λαὸ σὲ αἰῶνια δυστυχία, γιὰτὶ ἀκριβῶς ἡ ὑπερβολὴ τῆς συμφορᾶς ἔχει διαφθείρει πρὸς στιγμὴν ἓνα μέρος του. Ὅπωςδὴποτε τώρα ἡ Ἑλλάδα ἀναδύεται ἀπὸ τὰ ἐρείπιά της, θεσπίζει νόμους, μάχεται καὶ θριαμβεύει. Σὲ λίγο δὲν θὰ εἴσκη πιά κατηγόρους.

Ἡ ὀργάνωσις τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος ὀφείλεται σὲ μιὰ Ἑταιρεία, ποὺ ἰδρύθηκε γιὰ τὴ διάδοσιν τῶν γραμμάτων καὶ τῶν ὀρθῶν ἀρχῶν τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ στὴν ὁποία σύντομα γράφτηκαν πολλὰς χιλιάδες μέλη, καὶ μάλιστα ἐπιφανεῖς προσωπικότητες. Ἡ Ἑταιρεία με τὸν καιρὸ συνέλαβε τὸ σχέδιον γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδας με μέσον τὴν πνευματικὴν τῆς ἀνάπτυξιν. Παντοῦ ἰδρύθηκαν βιβλιοθήκες καὶ σχολεῖα, ἀκόμη καὶ στὶς μικρὰς πόλεις καὶ στὰ χωριά. Με τὴν ἀνθήσιν τῶν ἀρχαίων σπουδῶν οἱ Ἕλληνες ἔκαναν με θλίψιν σύγκρισιν τοῦ παρελθόντος τους με τὸ παρὸν τους καὶ ἐσυνειδητοποίησαν τὴν ἀνάγκην γιὰ τὴν ἀνάστασιν τοῦ ἔθνους τους.

Ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάστασις ὑποβοηθήθηκε ἀκόμη ἀπὸ τὸν ἀνταγωνισμό καὶ τὴν ἀναρχίαν ποὺ ἐπικρατοῦσε στὶς ἐπαρχίες τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. Στὸν ἀγῶνα ἐξ ἄλλου πολὺ μεγάλῃ ὑπῆρξε ἡ συμβολὴ τῶν ναυτικῶν νήσων Ὑδρας, Σπετσῶν καὶ Ψαρῶν, ποὺ εἶχαν στὸ μεταξὺ πλουτήσῃ ἀπὸ τὸ ἐμπόριον κατὰ τὴ διάρκειαν τῶν προσφάτων πολέμων καὶ τοῦ ναυτικοῦ ἀποκλεισμοῦ στὴ Δύση.

Ἄλλὰ τίθεται τὸ ζήτημα: Ποιά βοήθεια μπορεῖ νὰ περιμένη ἡ Ἑλλάδα στὸ σημερινὸ ἀγῶνα τῆς ἀπὸ τὶς Εὐρωπαϊκὲς Δυνάμεις;

Τὸ πρόβλημα, ἐξηγεῖ ὁ Νικολόπουλος, συνδέεται μὲ τὰ συμφέροντα τῶν Δυνάμεων. Ἡ Ρωσσία διαθέτει πολλὰ ὅπλα, ἀλλὰ λίγα χρήματα, μικρὴ διοικηχανία καὶ ἐμπόριο. Ἀκόμη καὶ σὲ περίπτωσιν ποὺ θὰ κατελάμβανε τὴν Κωνσταντινούπολη, δὲ θὰ μπορούσε νὰ ἀποκτήσῃ πολὺ μεγάλη ἐπιρροή στὴν Εὐρώπῃ. Ἄλλωστε δὲν εἶναι πιθανὸ ὅτι θὰ διετηρεῖτο ἡ ἐνότητα τῆς αὐτοκρατορίας, ποὺ θὰ περιλάμβανε τὴν Κωνσταντινούπολη, τὴ Βαρσοβία, τὴ Μόσχα καὶ τὴν Πετρούπολη.

Ἡ Ἀγγλία ἀντιθέτως ἔχει ἀνεξάντλητους πόρους, τώρα μάλιστα τὸ ἐμπόριό τῆς θρῖσκει νέες ἀγορὲς μὲ τὴ χειραφέτηση τῆς Νότιας Ἀμερικῆς. Ὅπωςδήποτε ἡ Ἀγγλία ζητεῖ νὰ διατηρήσῃ τὸ ἐμπόριό τῆς στὴ Μεσόγειο καὶ εἶναι φυσικὸ κάθε τάση γιὰ ἐξάπλωση ρωσικὴ νὰ τῆς προξενῇ σοβαρὰς ἀνησυχίες.

Ὁ σκοπὸς τῆς Ρωσσίας εἶναι ἡ κατάληψις τῆς Κωνσταντινούπολης καὶ πρόφασιν μόνον ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Ἑλλάδας. Πρέπει λοιπὸν ἡ Ἀγγλία νὰ ἐμποδίσῃ τὴ ρωσικὴ κυβέρνησιν νὰ ἐπιτύχῃ τὸ σκοπὸ τῆς, ἀφαιρῶντας τῆς τὸ πρόσχημα. Πρέπει μὲ ἄλλα λόγια νὰ πραγματοποιήσῃ τὴ χειραφέτησιν τῶν Ἑλλήνων, ἐξασφαλίζοντας ἔτσι γιὰ πάντα τὸ ἐμπορικὸ μονοπώλιον τῆς Μεσογείου, ποὺ ἡ Ρωσσία θέλει νὰ ἀποκτήσῃ.

Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ὅμως ἡ Ἀγγλία εἶναι σύμμαχος τῆς Τουρκίας καὶ δὲν μπορεῖ νὰ ἀποδεχθῇ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδας μὲ τὴν ἐκδίωξιν τῶν Τούρκων ἀπὸ τὸ Εὐρωπαϊκὸ ἔδαφος. Ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησιν ἐπομένως δὲν ἔχει ἄλλο μέσον νὰ συνδυάσῃ τὸ ἐμπορικὸ τῆς συμφέρον μὲ τὸ ἐνδιαφέρον τῆς ὑπὲρ τῆς Τουρκίας, παρὰ ἐπιτυχάνοντας ἀπὸ αὐτὴ τὴ δημιουργία ἐνὸς ὁμοσπονδιακοῦ ἐλευθέρου κράτους, ποὺ νὰ περιλαμβάνῃ τὴν Πελοπόννησον καὶ τὰ νησιὰ τοῦ Αἰγαίου. Πράγματι, πρὸς αὐτὴ τὴν κατεύθυνσιν φαίνεται ὅτι τείνει σήμερὰ ἡ ἀγγλικὴ πολιτικὴ.

Πάντως ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴ στάσιν τῆς Ἀγγλίας, οἱ Ἕλληνες λίγα μποροῦν νὰ ἐλπίζουν ἀπὸ τὴ Ρωσσία. Ἄν ἴσως τῆς ζητοῦσαν ἓνα δεσπότη καὶ δὲν εἶχαν προφέρει τὶς λέξεις «ἐλευθερία καὶ σύνταγμα», ἴσως τότε θὰ ἐνδιαφερόταν γιὰ τὴν τύχην τῆς. Καὶ γενικὰ ἐφ' ὅσον κυριαρχεῖ τὸ πνεῦμα τῆς Ἱερᾶς συμμαχίας, δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ τίποτα γιὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἑλλάδας.

Ἔτσι, καταλήγει, οἱ Ἕλληνες δὲν ἔχουν νὰ ἐλπίζουν παρὰ στοὺς ἑαυτοὺς τοὺς ἢ στὴν Ἀγγλία. Τὰ γεγονότα τῆς Ἑλλάδας ἔδειξαν ἐπίσης ὅτι συνδέονται ἐσωτερικῶς μὲ τὸν ἀγῶνα τῆς Ἱερᾶς συμμαχίας ἐναντίον τοῦ πνεύματος τοῦ αἰῶνος καὶ ἀκόμη περισσότερο μὲ τὸν ἀντα-

γωνισμό μεταξύ της Ἀγγλίας καὶ τῆς Ρωσσίας, μέσα στὸν ὁποῖο ἡ σταυροφορία κατὰ τῶν φιλελευθέρων δὲν εἶναι παρὰ ἓνα ἀπλὸ ἐπείσδδιο.

Τὸ ἄρθρο ποὺ ἀναλύσαμε δείχνει καθαρὰ τὰ αἰσθήματα καὶ τὶς ἰδέες τοῦ Νικολόπουλου ἀπέναντι στὰ ἑλληνικὰ πράγματα. Ἀπὸ ὅλους τοὺς χριστιανικοὺς λαοὺς τῆς χερσονήσου τοῦ Αἴμου ξεχωρίζει ἰδιαίτερα τοὺς Ἑλλήνες, τῶν ὁποίων διεκτραγωδεῖ τὰ δεινὰ καὶ γίνεται ὁ θερμὸς ἀπολογητὴς ἐναντίον τῶν κατηγορῶν τους. Ἐξετάζοντας τὴ γένεση τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως φαίνεται νὰ συγχέη τὴν Ἑταιρεία τῶν φιλομούσων μὲ τὴ Φιλική. Κατὰ τὰ ἄλλα ὅμως ἔχει σαφὴ ἐπίγνωση τῶν ἔρων καὶ τῶν περιστάσεων, ποὺ προκάλεσαν καὶ ὑποδοήθησαν τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα. Ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον παρουσιάζει τὸ τμῆμα τοῦ ἁρθρου τοῦ τὸ σχετικὸ μὲ τὴ διεθνὴ πολιτικὴ ἀπέναντι στὸ ἑλληνικὸ πρόβλημα. Πρόκειται γιὰ μιὰ ἀπὸ τὶς πιὸ διαυγεῖς ἀναλύσεις, ποὺ γράφτηκαν στὸ γαλλικὸ τύπο τῆς ἐποχῆς γιὰ τὸ θέμα τοῦτο. Προσωπικὰ δυσπιστεῖ πολὺ ἀπέναντι στὴ Ρωσσία, ἐνῶ ἀντιθέτως στηρίζει ἀρκετὲς ἐλπίδες στὴν Ἀγγλία, χωρὶς ὅμως νὰ ἔχη καὶ ψευδαισθήσεις γιὰ τὶς πραγματικὲς τῆς ἐπιδιώξεις. Στὴ στάση τοῦ αὐτῆ δὲν πρωτοτυπεῖ, ἀλλὰ ἀκολουθεῖ γενικῶς τοὺς φιλελευθέρους τοῦ καιροῦ του. Βρισκόμαστε στὰ 1824, ἐποχὴ ποὺ οἱ φιλελεύθεροι ἔχουν χάσει πιά τὶς αὐταπάτες, ποὺ τοὺς εἶχε γεννήσει ἡ ρωσικὴ πολιτικὴ κατὰ τὸ 1821 καὶ 1822, μὲ τὴν ἐλπίδα ἐνὸς ρωσσοτουρκικοῦ πολέμου, ἐνῶ ἡ προσήλωση τοῦ Τσάρου Ἀλεξάνδρου στὴν Ἑρὰ συμμαχία καὶ τὸ ἀπολυταρχικὸ του καθεστῶς ἔχουν ξαναθερμάνει τὴν παλιά τους ἐχθρότητα ἀπέναντι στὴ Ρωσσία. Ἀντιθέτως ἡ πολιτικὴ τῆς Ἀγγλίας, ποὺ τὴν ἐποχὴ αὐτὴ κυρίως, κάτω ἀπὸ τὴ διεύθυνση τοῦ Canning, ἀντιτάσσεται στὶς δυνάμεις τῆς Ἑρᾶς συμμαχίας καὶ φαίνεται νὰ εὐνοῇ τὰ ἐπαναστατικὰ κινήματα (Νότιος Ἀμερική, Ἰσπανία, Ἑλλάδα), συναντᾷ τὴν ἐπιδιοκίμασία τῶν φιλελευθέρων. Ὡς ὁ Νικολόπουλος ἐκτὸς ἀπὸ τὶς φιλελεύθερες ἰδέες τοῦ ἐπηρέαζεται στὶς κρίσεις τοῦ ἀπέναντι στὴν πολιτικὴ τῶν δυνάμεων καὶ ἀπὸ τὶς ἑλληνικὲς ἀντιδράσεις. Ἄς μὴ ξεχνᾶμε πὼς καὶ στὴν Ἑλλάδα τὴν ἐποχὴ αὐτὴ ἀνάλογες εἶναι οἱ διαθέσεις, ποὺ ἐπικρατοῦν σχετικὰ μὲ τὴ Ρωσσία καὶ τὴν Ἀγγλία'.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ παραπάνω δημοσιεύματα σὲ περιοδικά, στὸ Νικολό-

1. Εἶναι τὸ πολιτικὸ κλίμα ἀπὸ ὅπου θὰ προέλθῃ τὸ ὑπόμνημα τοῦ Π. Ροδίου τῆς 12 Αὐγούστου 1824 πρὸς τὸν Canning, μὲ τὸ ὁποῖο ἐζητεῖτο ἡ ἀγγλικὴ βοήθεια, καὶ ἀργότερα (24

Ἰουλίου 1825) ἡ πράξη, μὲ τὴν ὁποία τὸ ἑλληνικὸ ἔθνος ἐτίθετο κάτω ἀπὸ τὴ «μοναδικὴ ὑπεράσπιση» τῆς Μεγάλης Βρεταννίας.

πουλο ανήκει πιθανώς και η επιστολή ή οποία δημοσιεύθηκε στη «Journal des Débats» της 1ης Ιουλίου 1821 με ημερομηνία Paris le 28 [juin] 1821 και με την υπογραφή Ν. Ρ. Η επιστολή αποτελεί μια πολύ ευγλωττη υποστήριξη του ελληνικού απελευθερωτικού αγώνα, έχει μάλιστα ιδιαίτερη σημασία για την ιστορία των αντιδράσεων του γαλλικού τύπου απέναντι στην ελληνική επανάσταση, γιατί αποτελεί την πρώτη αρθρογραφική εκδήλωση, επάνω στο ζήτημα αυτό της «Journal des Débats», που υπήρξε ή πιό έγκυρη ίσως γαλλική έφημερίδα της εποχής και έπαιξε σημαντικό ρόλο στην κίνηση των ιδεών σχετικώς με τὰ ελληνικά πράγματα.

Ο επιστολογράφος αρχίζοντας υπενθυμίζει την πρόοδο της παλαιάς Ελλάδας και τη συμβολή της στον εκπολιτισμό της Δυτικής Ευρώπης και εξαιρεί τη σημερινή προσπάθεια των Ελλήνων να αποτινάξουν τον τουρκικό ζυγό. Ακολουθως κατακρίνει τη στάση πολλών ευρωπαϊκών δημοσιογράφων, που συκοφαντούν τον ελληνικόν αγώνα και φτάνουν μάλιστα μέχρι του σημείου να υποστηρίζουν τη νομιμότητα της τουρκικής κυριαρχίας. Ως απάντηση στην τελευταία αυτή άποψη παραθέτει, έπως σημειώνει, αποσπάσματα από τὸ έργο επιφανούς Άγγλου περιηγητού,¹ που υποστηρίζει ότι ή τουρκική κατάκτηση δέν έδημιούργησε τίτλους νομιμότητας απέναντι στους Έλληνες, γιατί δέν είχε σάν επακόλουθο τη συγχώνευση των νικητών και των νικημένων· αντίθετως διατηρήθηκε απόλυτος ο χωρισμός μεταξύ των δύο λαών και οί Μωαμεθανοί παρέμεναν μέχρι τέλους σκληροί τύραννοι των χριστιανών. Η θρησκεία, συνεχίζει ο επιστολογράφος, ή δικαιοσύνη, τὰ ιερά δίκαια της νομιμότητας και της ανεξαρτησίας των έθνων, τὰ συμφέροντα ακόμη του ευρωπαϊκού πολιτισμού και του ανθρωπισμού συνηγορούν για την υπόθεση των Ελλήνων. Έξ άλλου πώς μπορούμε να ξεχάσωμε ότι ή Ελλάδα υπήρξε ή κοιτίδα της πνευματικής και ήθικης αγωγής της Ευρώπης, τὸ λίκνο των επιστημών και των τεχνών; Ο ρωμαϊκός πολιτισμός και ή αναγέννηση δέν υπήρξαν παρά ή αντιγραφή των ελληνικών επιτευγμάτων. Ό,τι υπάρχει πιό μεγάλο, πιό ωραίο και ύψηλό, πιό κατάλληλο να εξυψώσει τις ψυχές, να καλλιεργήσει τὰ πνεύματα, να διαμορφώσει την καλαισθησία και να έμπνεύσει γενναϊόφρονα αισθήματα, βρίσκεται στα ανυπέροβλητα φιλολογικά πρότυπα της έλλη-

1. Ο επιστολογράφος δέν τον κατονομάζει, πρόκειται όμως πραγματικά για τὸν William Eton. Τὰ αποσπάσματα είναι από τὸ έργο του Ta-

bleau historique, politique et moderne de l'empire ottoman στη γαλλική μετάφραση του Lefebvre, τ. II, σ. 82-84.

κῆς ἀρχαιότητος. Ἐς ἐνθαρρύνουμε, καταλήγει, τουλάχιστο μὲ τὶς εὐχές μας, τοὺς συμπατριῶτες καὶ διαδόχους αὐτῶν τῶν μεγάλων ἀνδρῶν, στοὺς ὁποίους ὀφείλομε τὶς πιὸ εὐγενεῖς ἐμπνεύσεις τῶν πρώτων μας χρόνων.

Ἡ ἐπιστολὴ αὐτὴ γραμμένη μὲ πολλὴν ἐπιδεξιότητα, προβάλλει τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα ποὺμποροῦν νὰ συγκινήσουν τὴν κοινὴ γνώμη γιὰ τὸν ἀγῶνα τῶν Ἑλλήνων καὶ νὰ δικαιώσουν τὸ χαρακτήρα του. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἔξαρση τῆς προσφορᾶς τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος στὴν ἀνάπτυξη τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ, μεγάλο μέρος ἀφιερώνεται στὸ πρόβλημα τῆς νομιμότητος τῆς τουρκικῆς κυριαρχίας, ποὺ ἀποτελεῖ ἀπὸ τὴν ἀντίστροφη πλευρὰ τὸ πρόβλημα τῆς νομιμότητος τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως. Γιὰ νὰ ἀντιληφθοῦμε τὴ σημασίαν ποὺ εἶχε τὸ θέμα τοῦτο σ' ἐκείνους τοὺς χρόνους, θὰ πρέπει νὰ λάβουμε ὑπ' ὄψιν τοὺς ἰδιαιτέρους πολιτικούς ἔρους τῆς ἐποχῆς καὶ τὴ δεσποτεία ποὺ ἀσχοῦσε τότε στὴν Εὐρώπῃ ἢ Ἱερὰ συμμαχία. Εἶναι ἀκόμη χαρακτηριστικό, πρᾶγμα ποὺ δίνει μάλιστα στὴν ἐπιστολὴ πρόσθετη ἀξία, ὅτι ἐδῶ διατυπώνονται γιὰ πρώτη φορὰ ἀπὸ τὶς στήλες τῆς «Journal des Débats» (μὲ τὴν ἐπιστράτευση τῶν ἀπόψεων τοῦ Eton) οἱ ἰδέες ποὺ θὰ διατυπώσῃ λίγο ἀργότερα γιὰ τὸ πρόβλημα τῆς νομιμότητος, στὰ ἄρθρα του τῆς 20 Σεπτ., 28 Ὀκτωβρ. καὶ 8 Νοεμβρ. 1821 στὴν ἴδια ἐφημερίδα ὁ ἐπιφανὴς Γάλλος δημοσιολόγος καὶ φιλόσοφος Henri de Bonald.

Ἡ ἐφημερίδα δημοσιεύοντας τὴν ἐπιστολὴν προτάσσει ἓνα σύντομο πρόλογο, ὅπου σημειώνει: «Nous insérons la lettre suivante, qui nous est adressée par un savant distingué originaire de Grèce. Si quelques-uns de nos lecteurs trouvaient l' exagération dans l' enthousiasme avec lequel un Grec parle de sa patrie, ils le pardonneront facilement à l' amour du pays et au sentiment que doit lui inspirer la situation terrible de sa patrie».¹

Ἀπὸ τὸν πρόλογο αὐτὸ μαθαίνομε ὅτι ὁ συντάκτης τῆς ἐπιστολῆς ἦταν Ἕλληνας, καὶ μάλιστα διακεκριμένος λόγιος. Τὰ ἀρχικὰ πάλι Ν.Ρ., μὲ τὰ ὁποῖα ὑπογράφεται ἡ ἐπιστολή, μᾶς ὁδηγοῦν στὸ Νικόλαο Πίκκολο ἢ τὸ Νικολόπουλο, ποὺ καὶ οἱ δύο βρισκόταν τὴν ἐποχὴ αὐτὴ στὸ Παρίσι. Γιὰ τὸν Πίκκολο τὸ πρᾶγμα εἶναι αὐτονόητο, ἐφ' ὅσον τὰ γράμματα Ν.Ρ. εἶναι ἀκριβῶς τὰ ἀρχικὰ τοῦ κυρίου ὀνόματός του καὶ

1. Ὁ ἀμφίβολος τόνος τῆς ἐφημερίδας σχετικὰ μὲ τὴν ἑλληνικὴ ἐπανάσταση ὀφείλεται στὸ ὅτι ἡ «Journal des Débats» δὲν ἔχει ἀκόμη αὐτὴν τὴν ἐποχὴ προσχωρήσει στὸ φιλελλη-

νικὸ στρατόπεδο, ἀλλὰ τηρεῖ ἀμφιταλαντευομένη πολιτικὴ. Ἀντιθέτως ἡ ἐφημερίδα αὐτὴ γίνεται λίγο ἀργότερα ἓνα ἀπὸ τὰ πιὸ ἐμπνευσμένα ὄργανα τῶν φιλελλήνων μοναρχικῶν.

του έπωνύμου του. 'Αλλά έξ ίσου καλά τὰ δύο αὐτὰ γράμματα μποροῦν νὰ δηλοῦν τὸν Νικολόπουλο, ἐφ' ὅσον, ὅπως εἶδαμε, ὁ ἴδιος ἔγραφε πάντοτε αὐτὴ τὴν ἐποχὴ τὸ ὄνομά του σὲ δύο χωριστὲς λέξεις (Nicolo Poulo) καὶ μάλιστα χρησιμοποιοῦσε σὲ συντομογραφία τῆς ὑπογραφῆς του τὰ ἴδια αὐτὰ ἀρχικὰ γράμματα (C.N.P.). 'Απὸ τοὺς δύο αὐτοὺς λογίους τὸ πιθανώτερο εἶναι ὅτι ὁ ἐπιστολογράφος εἶναι ὁ Νικολόπουλος. 'Ενδειξη γι' αὐτὸ φαίνεται πὼς εἶναι ὁ χαρακτηρισμὸς του ἀπὸ τὴν ἐφημερίδα ὡς «savant distingué». Βέβαια κατ' ἀρχὴν ὁ χαρακτηρισμὸς αὐτὸς εἶναι περισσότερο μία φιλοφρόνηση καὶ δὲν ἀνταποκρίνεται ἄλλωστε στὴν προσωπικότητα τοῦ Νικολόπουλου. 'Εν τούτοις μποροῦσε, νὰ ἀπεδοθῇ αὐτὴ τὴν ἐποχὴ πολὺ εὐκολώτερα σ' αὐτὸν παρὰ στὸν Πίκκολο. 'Ο Νικολόπουλος εἶναι ἤδη 35 ἐτῶν, ἔχει ἀρχίσει τις φιλολογικὲς του δημοσιεύσεις, συνεργάζεται σὲ γαλλικά, ἀλλὰ καὶ σὲ ἀγγλικά καὶ γερμανικά περιοδικά, ἔχει χρηματίσει καθηγητὴς στὸ Athenée de Paris, ὑπηρετεῖ ἤδη στὴ βιβλιοθήκη τοῦ Institut de France, συνεργάζεται στὴ σύνταξη τῆς ἐγκυκλοπαιδείας τοῦ Michaud καὶ σχετίζεται μὲ πολλοὺς γάλλους λογίους. 'Ο Πίκκολος ἐξ ἄλλου εἶναι μόνον 29 ἐτῶν, ἔχει ἔρθει πρὶν ἀπὸ λίγα χρόνια στὸ Παρίσι καὶ δὲν ἔχει δώσει ἀκόμη τὸ μετέπειτα ἀξιόλογο ἔργο του, οὔτε φαίνεται νὰ ἔχη γίνεи ἀκόμη γνωστὸς στοὺς γαλλικοὺς κύκλους. Εἶναι ἐνδεικτικὸ ὅτι οἱ γαλλικὲς ἐγκυκλοπαιδεῖες καὶ μεταγενέστερης ἀκόμῃ ἐποχῆς δὲν τὸν μνημόνευαν καὶ, ἐνῶ ἀντιθέτως ἀφιερώνουν ἀρκετὸ χῶρο στὸ Νικολόπουλο¹.

'Οπωσδήποτε δυσκολίες δημιουργεῖ τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ Νικολόπουλος ἐμφανίζεται νὰ δημοσιεύῃ ἐπιστολὴ σὲ μοναρχικὴ ἐφημερίδα, ἐνῶ ὁ ἴδιος ἦταν φιλελεύθερος καὶ καταχωροῦσε γενικῶς τὰ δημοσιεύματά του στὸ φιλελεύθερο τύπο. Βέβαια ἀσφαλῆς ἀπάντηση σὲ τοῦτο δὲ φαίνεται νὰ μπορῇ σήμερα νὰ δοθῇ. Δὲν θὰ ἦταν ὅμως ἄτοπο νὰ ὑποθέσωμε, ὅτι ἴσως ὁ Νικολόπουλος συνδεόταν μὲ τὴ σύνταξη τῆς ἐφημερίδας, ὅπως ἀφήνει νὰ διαφανῇ ἡ φιλοφρόνηση ποὺ τοῦ ἀπευθύνεται στὸν πρόλογο ἢ ἀκόμη ὅτι ἐπρότίμησε τὴ «Journal des Débats», γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ ἀκουσθῇ ἡ συνηγορία του γιὰ τὸν ἐλληνικὸν ἀγῶνα καὶ στὴν «ἀντίπεραν ὄχθη», στὸν κόσμον δηλαδὴ τῶν φωτισμένων μοναρχικῶν, ποὺ ἀπευθυνόταν ἡ σοβαρὴ αὐτὴ ἐφημερίδα.

1. Βλέπε π. χ.: *Biographie Universelle ancienne et moderne* τοῦ Michaud (ὅπου ὁ Νικολόπουλος ἀποκαλεῖται ἐπίσης savant), β' ἔκδοση, τομ.

31 σ. 561-62. *Nouvelle biographie générale* τόμ. 38 σ. 10-11 καὶ *Biographie universelle des musiciens* τοῦ F. J. Fétis.

Ἐν τούτοις τὸ πάρα πάνω ἐρωτηματικὸ δὲν εὐνοεῖ τὴν ἀπόδοση τῆς ἐπιστολῆς στὸν Πίγκολο, γιατί κι' αὐτὸς ἀνήκει στοὺς κύκλους τῶν φιλελευθέρων καὶ ἐπομένως ἰσχύουν καὶ στὴν περίπτωσή του οἱ ἴδιες δυσκολίες. Ἔτσι ἡ ἐκδοχὴ ὅτι ὁ Νικολόπουλος εἶναι ὁ συντάκτης τῆς ἐπιστολῆς ἐξακολουθεῖ νὰ παραμένῃ ἡ πιὸ ἰσχυρή.

Τὸ ὄνομα τοῦ Νικολόπουλου ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἄρθρα του τὸ συναντᾶμε μιὰ φορὰ σὲ μιὰ ἀγγελία, πὺ μᾶς πληροφορεῖ γιὰ τὶς βιοτικὲς του μέριμνες στὸ Παρίσι. Πρόκειται γιὰ μιὰ ἀνακοίνωση γιὰ παραδόσεις μαθημάτων, δημοσιευμένη στὴ φιλολογικὴ καὶ σατυρικὴ ἐφημερίδα συγκεκαλυμμένων φιλελευθέρων τάσεων «Le Diable boiteux» τῆς 8 Ἰανουαρίου 1824, σὲ μορφή σύντομου ἄρθρου μὲ τὸν τίτλο «Cours de langue grecque».

«M. Nicolo Poulou, de Smyrne, attaché à la Bibliothèque de l' institut royal de France, ancien professeur de l' Athenée de Paris, etc., ouvrira cet hiver dans le quartier de l' école de Médecine, un cours raisonné de langue et de littérature grecque, d' après une méthode extrêmement simple et facile, dont il se sert depuis dix-sept ans, pour ses élèves, et qui leur épargne beaucoup de temps et de dépenses». Ἀκολούθως ἐξηγεῖται ὅτι ἡ ἐπιθυμία του νὰ εἶναι χρήσιμος στοὺς ἐραστὲς τῆς γλώσσας τοῦ Ὅμηρου, τὸν ὤθει νὰ τοὺς προσφέρῃ τοὺς πιὸ εὐνοϊκοὺς ὅρους. Ἔτσι γιὰ τοὺς περισσότερο εὐνοημένους οἰκονομικὰ μαθητὲς του ὀρίζει τὰ δίδακτρα σὲ 10 φράγκα τὸ μῆνα, ἐνῶ γιὰ τοὺς ἄλλους τὰ μισά. «On s' en rapporte à la bonne foi des jeunes gens qui ont le désir d' apprendre la plus belle des langues», προσθέτει.

Καὶ ἡ ἀνακοίνωση συνεχίζει: «M. N. joindra à son cours quelques notions sur la musique grecque, appliquée à des vers d' Homère et de Sophocle, selon la prosodie et le rythme des anciens. Il prouvera par des exemples multipliés, que pour savoir lire les poètes grecs, et pour en sentir l' harmonie, il faut être versé dans la musique ancienne et moderne».

Τέλος ἀναφέρεται ὅτι τὰ μαθήματα θὰ δίνονται τρεῖς φορές τὴν ἐβδομάδα καὶ σημειώνεται ὁ τόπος, ὅπου γίνονται οἱ ἐγγραφεῖς: Τὸ πρῶτ' ἀπὸ τὶς 7 ἕως τὶς 9 στὸ σπίτι τοῦ Νικολόπουλου (Notre-Dame-des-Victoires, n° 11) καὶ ἀπὸ τὶς 12 τὸ μεσημέρι ἕως τὶς 4 τὸ ἀπόγευμα στὴ Βιβλιοθήκη τοῦ Ἰνστιτούτου.

Ἰωάν. Κ. Δημάκης